

Mae ffabrig canoloesol eglwys y Santes Fair yn goroesi yn nhŵr gangell a rhywfaint o rwyllwaith ar y ffenestri. Mae darnau o wydr canoloesol yn ffenestr ogleddol y gangell. Canoloesol diweddar yw'r bedyddfaen a'r clawr: daeth ail ddysgl bedyddio, Normanaidd, o adeilad cynharach. Daeth sgrin y gangell o'r 15fed ganrif o rhywle arall. Dyddir conglfeini yn y talcen gorllewinol i 1634 ac 1664; 17eg a 18fed ganrif yw'r cofadeiliau a slabiau'r llawr. Dyluniwyd ffenestri cangell y dwyrain (1894) a'r de gan John Jennings ac mae'r organ gan adeiladwyr organ mwyaf blaenllaw Iwerddon, Telford & Telford. Ar wahan i hynny, gwaith dau feistr o ddiwedd y 19eg ganrif yw'r eglwys – John Dando Sedding (1838–91) a Heywood Sumner (1853–1940).

Yn 1982 datganwyd bod yr eglwys yn gyntaf yn anniogel, ac yna yn ddiangen. Cynigiodd yr esgobaeth ei llosgi i'r llawr! Symbylwyd y Friends i ddod i'w hachub gan gefnogwyr lleol gyda chefnogaeth y Victorian Society, a grant o 100% ar gyfer gwaith trwsio gan Cadw. Daeth i ni yn 1989. Bu rhaglen atgyweirio gynhwysfawr yn 2006-8, gyda chymorth y Pilgrim Trust. Mae'r eglwys yn adeilad rhestredig Gradd I.

John Dando Sedding

Hyfforddodd Sedding dan G.E. Street, ynghyd â Philip Webb, William Morris a Norman Shaw. Yn 1873 cafodd ei gomisiynu i 'atgyweirio'r' eglwys: mewn gwirionedd mae'n waith ail-adeiladu. Greddf bensaernïol Sedding oedd i barchu'r gorffennol: cynnwys yn ofalus y gorau o'r hen gyda gwaith newydd ystyriol – megis y paladr a'r pen newydd ar gyfer croes ganoloesol y fynwent. Dyluniodd wrthgefn a rheiliau allor newydd; talcen y gloch, ac o bosib rhai cofadeiliau yn y fynwent. Cwblhawyd y cyfan erbyn 1876.

Aeth Sedding yn ei flaen i adeiladu llawer o eglwysi, gan gynnwys y gampwaith Celf a Chrefft, Holy Trinity, Sloane Street, Chelsea (1888–90).



Gwydr Canoloesol

Y Benedicite

Mae tu mewn yr eglwys yn gyfres symffonig o baneli mur lliwgar yn darlunio'r Benedicite, mewn gwaith "sgraffito", proses lafurus o addurno a ail-ddyfeisiwyd gan Heywood Sumner, a gafodd ei argymhell ar gyfer y gwaith gan Sedding. Treuliodd Sumner dri haf arno, 1888-90. Hwn yw'r unig enghraifft yng Nghymru: gwnaeth Sumner gynlluniau sgraffito eraill yn All Saints, Ennismore Gardens (1896–1903) a Sant Agatha, Portsmouth (1901).

Rhoddir pum haen o blaster i'r mur, bob un at wahanol drwch, a gadewir hwy i sychu dros nos. Yn y bore, gorchuddir y cyfan â phlaster newydd, sydd yna yn cael ei dorri i ffwrdd i wahanol ddyfnderau i ddangos y lliwiau a ddymunir. Gall un gwall olygu colli gwaith y dydd i gyd: mae'r plaster top yn rhy galed i weithio arno erbyn amser cinio.

Tirwedd lleol Sir Fynwy yw'r golygfeydd – mae 'O ye mountains and hills' yn cynnwys Mynydd Pen-y-Fâl, Blorens ac Ysgyryd Fawr yn y Fenni (wedi eu gosod yn gelfydd!).



Rosamond Emily Coussmaker

Y cleient ar gyfer yr holl waith oedd y Parch William Coussmaker Lindsay (1832–1912), o Eton a Choleg y Drindod, Dulyn – yn artistig a chyda cysylltiadau da: gor-ŵyr i Iarll Balcarres; brawd-yng-nghyfraith i ferch Arglwydd Tredegar (rhoddodd Tredegar fywoliaethau Llanfaches a Llanfair iddo); cyfynder i sefydlydd y Grosvenor Gallery; a Chaplan i Ieirll Crawford.

Ei gofadail i'w wraig, Rosamond (1840–85), yw'r paneli.



Eglwys cyfagos sydd hefyd dan ofal y Friends

Sant Ellyw, Llanelu Yn enwog am ei sgrin 14eg ganrif anferth gyda'r lloft wedi ei beintio'n waetgoch. Gerllaw, mae Llys Llanelu yn dŷ canoloesol enigmatig yr oedd yr eglwys yn ei wasanaethu yn wreiddiol (allwedd ar gael gerllaw).

Sant Pedr, Llancillo Eglwys anghysbell ar ochr Swydd Henffordd o'r ffin. Bedyddfaen o'r 13eg ganrif a phulpudd gyda cherfiadau arabés yn dyddio o 1632 ac 1745 (eglwys ar agor).



Pwy yw'r Friends?

Mae'r Friends yn caru eglwysy sydd heb eu caru. Hebom, byddent yn cael eu dymchwel, eu gwerthu fel tai, neu eu gadael yn angof. Ers 1957 rydym wedi ymgyrchu i eglwysy sydd ddim yn cael eu defnyddio i gael eu cadw, fel "pregethau mewn carreg".

Yng Nghymru, ariennir ein gwaith gan Cadw a'r Eglwys yng Nghymru. Ond yn Lloegr rydym yn dibynnu ar haelioni cyfranwyr ac aelodau.

Beth ydyn ni'n ei wneud?

Yr ydym yn cadw'r eglwysy hyn er mwynhad y gymuned leol ac ymwelwyr. Rydym yn eu gwneud yn gadarn yn erbyn y gwynt a'r dŵr, yn ail osod toeau a ffenestri, yn trwsio peipiau glaw a gwaith carreg. Ac rydym yn gwneud yn siŵr eu bod yn agored, neu bod ceidwaid cyfeillgar lleol ar gael i gadw llygaid arnynt. Nid digyfaill mwyach!

Os gwelwch yn dda, fydddech yn fodlon ymuno a'n helpu? Mae eu cynnal a'u cadw yn her anferth. Yr ydym yn dibynnu ar haelioni pobl fel chi...

Ymuno

Ewch ar y we i ymweld â friendsoffriendlesschurches.org.uk. Wrth ymaelodi yr ydych yn derbyn tri Cylchlythyr bob blwyddyn, yn llawn o wybodaeth am brosiectau cadwraeth, sgysia, cyfarfodydd, llyfrau; a'r Trafodion blynyddol.

Cyfrannu

Anfonwch sic, yn daladwy i 'Friends of Friendless Churches' at FoFC, St Ann's Vestry Hall, 2 Church Entry, London EC4V 5HB. Neu ewch at y wefan.

Yr ydym yn ofalus i gadw ein costau gweinyddiaeth yn isel iawn. Felly mae arian a roddir yn cael ei wario ar yr adeiladau. Gallai cymynrodd wneud gwahaniaeth fwy fyth. Siaradwch â'r Cyfarwyddwr ar 020 7236 3934.

<http://www.friendsoffriendlesschurches.org.uk>

Rhif Elusen Gofrestredig : 1113097



FRIENDS OF FRIENDLESS CHURCHES



Eglwys y Santes Mair
Llanfair Cilgedin

cyflwyniad i'w hanes



Dewi Sant, Llangiev Heb fod ymhell o Frynbuga. Y rhan fwyaf o'r 15fed ganrif, gyda sgrin a lloft y grog. Seddi, pulpudd a sedd yswain fawr yn waith aruchel o'r ddeunawfed ganrif. Anghysbell a heddychlon (eglwys ar agor).



Eglwys Llanfihangel Rogiet Saif rhwng dwy fferm. Canoloesol gan fwyaf, gydag ystlys ogleddol o 1904. Delwau canoloesol. Trigolyn mwyaf enwog y plwyf oedd Henry Jones, dyfeisiwr blawd codi! (eglwys ar agor).



FRIENDS OF FRIENDLESS CHURCHES